

ХАРКІВСЬКА ДЕРЖАВНА АКАДЕМІЯ ДИЗАЙНУ І МИСТЕЦТВ

Факультет	Образотворче мистецтво	Рівень вищої освіти	перший (бакалаврський)
Кафедра	Кафедра теорії і історії мистецтв	Рік навчання	2
Галузь знань	02 Культура і мистецтво	Вид дисципліни	Нормативна
Спеціальність	023 Образотворче мистецтво, декоративне мистецтво, реставрація	Семестр	3

ІСТОРІЯ УКРАЇНСЬКОГО МИСТЕЦТВА

Семестр 3

Викладач	Найденко Вікторія Олександрівна, викладач кафедри ТІМ
E-mail	viktorianaydenko@gmail.com
Заняття	за розкладом
Адреса	к. 205, поверх 2, корпус 3, вул. Мистецтв 11
Консультації	екзаменаційні
Телефон	050-903-30-93 (особистий номер)

КОМУНІКАЦІЯ З ВИКЛАДАЧЕМ

Поза заняттями офіційним каналом комунікації з викладачем є Telegram та електронна пошта. Під час звернення, студент обов'язково має вказати своє прізвище, ім'я рік навчання, академічну групу та назву дисципліни. Роботи рубіжного контролю та поточні завдання надсилаються на пошту викладача або в Telegram з обов'язковим підписом файлу та у зазначені дедлайни таким чином: *прізвище_завдання*. Розширення: *текст* — doc, docx, *ілюстрації* — jpeg, pdf.

КОНСУЛЬТАЦІЇ

За необхідності можлива поглиблена позааудиторна консультація (очна або у дистанційному форматі), яка відбувається за попередньою домовленістю. В кінці навчального семестру передбачена екзаменаційна консультація.

ПЕРЕДУМОВИ ВИВЧЕННЯ ДИСЦИПЛІНИ

Дисципліна не має обов'язкових передумов для вивчення.

НАВЧАЛЬНІ МАТЕРІАЛИ

1. Історія українського мистецтва. У 5-и т. / НАН України ім. М.Т. Рильського; голов. Ред. Г. Скрипник. Т. 1–5. 2001 – 2007.
2. Крвавич Д.П., Овсійчук В.А., Черепанова С.О. Українське мистецтво: Навч. посібн.: У 3 ч. Львів: Світ, 2003 – 2005.

ПОСИЛАННЯ НА МАТЕРІАЛИ

Основні та додаткові навчальні матеріали, слайди, ілюстрації тощо можна переглянути у загальному зі студентами Telegram-чаті «Історія українського мистецтва» або на кафедрі ТІМ.

НЕОБХІДНЕ ОБЛАДНАННЯ

Блокнот/зошит для конспекту, ручка. Комп'ютерна техніка (ноутбук, планшет, смартфон тощо) з можливістю виходу до мережі Інтернет. Програми, необхідні для виконання завдань: Microsoft Word або LibreOffice.

МЕТА Й ЗАВДАННЯ КУРСУ

Метою навчальної дисципліни «Історія українського мистецтва» є формування у студентів професійних компетентностей, спрямованих на вивчення історичного досвіду українського мистецтва, що охоплює більше двох тисячоліть, усвідомлення закономірностей і особливостей його розвитку та вміння аналізувати еволюцію на прикладі видатних історичних і сучасних взірців, що є надзвичайно актуальним в умовах нинішніх глобалізаційних процесів у світі.

Основними завданнями вивчення дисципліни є: поглиблення і систематизація знань з обраного фаху; створення відчуття професійної приналежності до обраного фаху на рівні критичного аналізу досягнень українського мистецтва в контексті розвитку світової художньої культури; забезпечення необхідної теоретичної підготовки студентів до професійної діяльності.

КОМПЕТЕНТНОСТІ

Дисципліна «Історія українського мистецтва» забезпечує низку компетентностей, відповідно до Стандартів спеціалізації 023 «Образотворче мистецтво, декоративне мистецтво, реставрація».

Загальні (базові компетентності):	Спеціальні (фахові) компетентності:
ЗК2: Здатність зберігати і примножувати культурно-мистецькі, екологічні, моральні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство, використовувати різні види та форми рухової активності для активного відпочинку та ведення здорового способу життя.	ФК1: Здатність розуміти базові теоретичні та практичні закономірності створення цілісного продукту предметно-просторового та візуального середовища.
ЗК3: Здатність спілкуватися державною мовою як усно, так і письмово.	ФК 5: Здатність інтерпретувати смисли та засоби їх втілення у мистецькому творі.

ЗК5: Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу;	ФК8: Здатність використовувати професійні знання у практичній та мистецтвознавчій діяльності.
ЗК6: Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях;	ФК10: Здатність проводити сучасне мистецтвознавче дослідження з використанням інформаційно-комунікаційних технологій.
ЗК8: Здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел.	ФК12: Здатність викладати фахові дисципліни у дитячих спеціалізованих художніх та мистецьких закладах освіти.
ЗК9: Здатність генерувати нові ідеї (креативність).	

ПРОГРАМНІ РЕЗУЛЬТАТИ

Дисципліна «Історія українського мистецтва» забезпечує низку програмних результатів навчання, відповідно до Стандартів спеціалізації 023 «Образотворче мистецтво, декоративне мистецтво, реставрація».

ПР02.	Виявляти сучасні знання і розуміння предметної галузі та сфери професійної діяльності, застосовувати набуті знання у практичних ситуаціях.
ПР05.	Аналізувати та обробляти інформацію з різних джерел.
ПР06.	Застосовувати знання з історії мистецтв у професійній діяльності, впроваджувати український та зарубіжний мистецький досвід.
ПР11.	Трактувати формотворчі засоби образотворчого мистецтва, декоративного мистецтва, реставрації як відображення історичних, соціокультурних, економічних і технологічних етапів розвитку суспільства, комплексно визначати їхню функціональну та естетичну специфіку у комунікативному просторі.
ПР12.	Володіти фаховою термінологією, теорією і методикою образотворчого мистецтва, декоративного мистецтва, реставрації мистецьких творів.
ПР13.	Розуміти вагому роль українських етномистецьких традицій у стильових рішеннях творів образотворчого, декоративного та сучасного візуального мистецтва.
ПР14.	Популяризувати надбання національної та всесвітньої культурної спадщини, а також сприяти проявам патріотизму, національного самоусвідомлення та етнокультурної самоідентифікації.

ОПИС ДИСЦИПЛІНИ

Основна спрямованість дисципліни визначається фаховим розумінням і усвідомленням історії українського мистецтва. Дисципліна «**Історія українського мистецтва**» викладається студентам першого рівня вищої освіти (бакалавріату за ОПП «Образотворче мистецтво, декоративне мистецтво, реставрація») 2-го та 3-го року навчання у 3-6 семестрах. Інформативний зміст навчальної дисципліни «Історія українського мистецтва» складається з 35 тем. На вивчення навчальної дисципліни відводиться **480 год.**

(225 год. аудиторної роботи (115 лекційних і 110 семінарських і 255 год. самостійної роботи) для студентів денної форми навчання /16 кредитів ECTS.

III семестр

Змістовий модуль 1. Прадавнє мистецтво та мистецтво княжих часів на теренах сучасної України

Тема 1. Вступ

Тема 2. Мистецтво неоліту, палеоліту та епохи міді-бронзи на теренах сучасної України.

Тема 3. Мистецтво скито-сарматських часів.

Тема 4. Мистецтво княжих часів.

Тема 5. Монументальний живопис давньоукраїнських соборів.

Змістовий модуль 2. Образотворче мистецтво княжих часів

Тема 6. Іконопис.

Тема 7. Скульптура і мистецтво рукописної книги.

Тема 8. Загальна характеристика культурно-мистецьких процесів на українських землях доби пізнього середньовіччя.

Тема 9. Архітектура українських земель XIV – поч. XVI ст. Архітектурно-декоративна та статуарна пластика.

Тема 10. Розвиток іконопису XIV – перш. пол. XVI ст. Становлення іконостасу.

Тема 11. Монументальний живопис XIV – перш. пол. XVI ст.

ФОРМАТ ДИСЦИПЛІНИ

Теми розкриваються шляхом лекційних, семінарських (практичних) та контрольних занять. Самостійна робота студента спрямована на завершення практичних завдань. Зміст самостійної роботи складає пошук додаткової інформації та її аналіз, підготовка усних доповідей за семінарськими темами дисципліни.

Система оцінювання має накопичувальний характер, а саме отримання певного балу за кожен тему дисципліни (семінар, практичне завдання, тест, контрольна).

ФОРМАТ СЕМЕСТРОВОГО КОНТРОЛЮ

Формою контролю є іспит. Для складання іспиту необхідним є пройти проміжний контроль у формі поточної перевірки процесу самостійної роботи, а також виконання контрольних та тестових робіт. Накопичувальний мінімальний бал складає 40.

ШКАЛА ОЦІНЮВАННЯ

Національна	Бали	ECTS	Диференціація А (внутрішня)	Національна	Бали	ECTS
відмінно	90–100	А	A+ 95–100	задовільно	64–74	D
			A 90–94		60–63	E
				незадовільно	35–59	FX

добре	82–89	В		незадовільно	0–34	F
	75–81	С		(повторне проходження)		

ПОЛІТИКА ОЦІНЮВАННЯ

Роботи, які здаються з порушенням терміном здачі без поважних причин та попередження викладача, оцінюються на нижчу оцінку. Письмові творчі роботи повинні виконуватись студентом самостійно. Заборонене списування під час виконання письмових робіт та іспиту.

АКАДЕМІЧНА ДОБРОЧЕСНІСТЬ

Студенти зобов'язані дотримуватися правил академічної доброчесності (у своїх доповідях, статтях, при складанні екзаменів тощо). Жодні форми порушення академічної доброчесності не толеруються. Якщо під час проміжного контролю помічено списування, студент втрачає право отримати бали за тему і складає її під час іспиту, отримуючи не більше 50% балів від максимальних за цю частину.

Корисні посилання: <https://законодавство.com/zakon-ukrajiny/stattya-akademichna-dobrochesnist-325783.html>

<https://saiup.org.ua/novyny/akademichna-dobrochesnist-shho-v-uchniv-ta-studentiv-na-dumtsi/>

<https://drive.google.com/drive/folders/1rx4IMRGOJdPhYbl-Y6EUcKCRd9jEeUc5>

ПРАВИЛА ВИКЛАДАЧА

Під час занять студентам необхідно вимкнути звук на мобільних телефонах. За необхідності студент має спитати дозволу вийти з аудиторії (окрім іспиту).

У разі форс-мажорних обставин можливе перенесення заняття на інший вільний день за попередньою домовленістю обох сторін.

ПОЛІТИКА ВІДВІДУВАНOSTI

- студент повинен виконувати графік навчального процесу та вимоги навчального плану;

- в обов'язковому порядку відвідувати всі види навчальних занять, передбачені навчальним планом;

- у разі неможливості з поважних причин відвідати заняття проінформувати викладача;

- якщо студент пропустив певну тему, він повинен самостійно відпрацювати її та у день консультації відповісти тезово на ключові питання з теми;

- студент повинен брати участь у семінарах та практичних заняттях, виконати тестовий контроль та інші роботи, що визначені робочим планом навчальної дисципліни;

- обов'язком є присутність студента на проміжному контролі та іспиті.

РОЗКЛАД КУРСУ

Дата	Тема	Вид заняття	Зміст	Години	Рубіжний контроль
1 тиждень	1-2	лекція	Вступ. Періодизація українського мистецтва. Мистецтво палеоліту, неоліту та епохи міді-бронзи на території України	2	
1 тиждень	2	практичне заняття	Мистецтво палеоліту, неоліту та епохи міді-бронзи на території України	2	Обговорення вивченого матеріалу
2 тиждень	2	лекція	Мистецтво палеоліту, неоліту та епохи міді-бронзи на території України	2	
2 тиждень	2	практичне заняття	Мистецтво палеоліту, неоліту та епохи міді-бронзи на території України	2	Тест з Теми 2
3 тиждень	3	лекція	Мистецтво скито-сарматських часів (мистецтво Північного Причорномор'я: архітектура, скульптура, малярство).	2	
3 тиждень	3	практичне заняття	Мистецтво скито-сарматських часів (мистецтво Північного Причорномор'я: архітектура, скульптура, малярство).	2	Тест з теми 3
4 тиждень	3-4	лекція	Мистецтво Північного Причорномор'я: архітектура, скульптура, малярство). Мистецтво княжих часів (Архітектура Києва X – поч. XIII ст., Чернігівського князівства та на західноукраїнських землях)	2	
4 тиждень	4	практичне заняття	Мистецтво княжих часів (Архітектура Києва X – поч. XIII ст., Чернігівського князівства та на західноукраїнських землях)	2	Перегляд відео-матеріалу з теми 4. Тезові відповіді на запитання.
5 тиждень	4	лекція	Мистецтво княжих часів (Архітектура Києва X – поч. XIII ст., Чернігівського князівства та на західноукраїнських землях)	2	

5 тиждень	5	практичне заняття	Монументальний живопис давньоукраїнських соборів.	2	Тест з теми 4. Перегляд відео- матеріалу з теми 5.
6 тиждень	5	лекція	Монументальний живопис давньоукраїнських соборів.	2	
6 тиждень	5	практичне заняття	Монументальний живопис давньоукраїнських соборів.	2	Доповідь на обрану тему
7 тиждень	6	лекція	Іконопис.	2	
7 тиждень	6	практичне заняття	Іконопис. Обговорення та практичний розбір іконографічних схем в староукраїнських іконах.	2	Обговорення та розбір іконографічних схем
8 тиждень	6-7	лекція	Іконопис. Скульптура та мистецтво рукописної книги.	2	
8 тиждень	7	практичне заняття	Скульптура та мистецтво рукописної книги.	2	Загальний тест з теми 4-7
9 тиждень	7-8	лекція	Скульптура та мистецтво рукописної книги. Загальна характеристика культурно-мистецьких процесів на українських землях доби пізнього середньовіччя.	2	
9 тиждень	8	практичне заняття	Загальна характеристика культурно-мистецьких процесів на українських землях доби пізнього середньовіччя.	2	Тезові відповіді на запитання
10 тиждень	8-9	лекція	Загальна характеристика культурно-мистецьких процесів на українських землях доби пізнього середньовіччя. Архітектура українських земель XIV – поч. XVI ст. Архітектурно-декоративна та статуарна пластика.	2	

10 тиждень	9	практичне заняття	Архітектура українських земель XIV – поч. XVI ст. Архітектурно-декоративна та статуарна пластика.	2	Доповідь на обрану тему
11 тиждень	9	лекція	Архітектура українських земель XIV – поч. XVI ст. Архітектурно-декоративна та статуарна пластика.	2	
11 тиждень	9	практичне заняття	Архітектура українських земель XIV – поч. XVI ст. Архітектурно-декоративна та статуарна пластика.	2	Тест з теми 9
12 тиждень	9- 10	лекція	Архітектура українських земель XIV – поч. XVI ст. Архітектурно-декоративна та статуарна пластика. Розвиток іконопису XIV – перш. пол. XVI ст. Становлення іконостасу.	2	
12 тиждень	10	практичне заняття	Розвиток іконопису XIV – перш. пол. XVI ст. Становлення іконостасу.	2	Тезові відповіді на запитання про іконопис
13 тиждень	10	лекція	Розвиток іконопису XIV – перш. пол. XVI ст. Становлення іконостасу.	2	
13 тиждень	10	практичне заняття	Розвиток іконопису XIV – перш. пол. XVI ст. Становлення іконостасу.	2	Обговорення вивченого матеріалу
14 тиждень	10- 11	лекція	Розвиток іконопису XIV – перш. пол. XVI ст. Становлення іконостасу. Монументальний живопис XIV – перш. пол. XVI ст.	2	
14 тиждень	11	практичне заняття	Монументальний живопис XIV – перш. пол. XVI ст.	2	Перегляд відео- матеріалу. Тезові відповіді на запитання.
15 тиждень	11	лекція	Монументальний живопис XIV – перш. пол. XVI ст.	2	
15 тиждень	11	практичне заняття	Монументальний живопис XIV – перш. пол. XVI ст.	2	Підсумкова контрольна робота

РОЗПОДІЛ БАЛІВ

Тема	Форма звітності	Бали
2	Обговорення вивченого матеріалу	2
2	Тест з теми 2	12
3	Тест з теми 3	9
4	Перегляд відео-матеріалу з теми 4. Тезові відповіді на запитання.	2
5	Перегляд відео-матеріалу з теми 5. Обговорення	2
5	Доповідь на обрану тему	13
6	Обговорення та розбір іконографічних схем	2
7	Загальний тест з тем 4-7	6
8	Тезові відповіді на запитання.	2
9	Доповідь на обрану тему	5
9	Тест з теми 9	5
10	Тезові відповіді на запитання про іконопис	2
10	Обговорення вивченого матеріалу	1
11	Перегляд відео-матеріалу. Тезові відповіді на запитання.	2
11	Підсумкова контрольна робота	15
	Іспит	20
	Всього балів	100

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ

Бали		Критерії оцінювання
	0-100	
A+	95-100	Студент в повному обсязі опанував теоретичний матеріал з тем, надав додаткові матеріали та приклади за темою/темами. На семінарських (практичних) заняттях чітко та змістовно відповідав на запитання та на додаткові питання. Своєчасно та на відмінно виконав усі тестові завдання з тем. Брав активну участь в обговореннях вивченого матеріалу. На відмінно написав підсумкову контрольну роботу.
A	90-94	Студент в повному обсязі опанував теоретичний матеріал з тем, надав додаткові матеріали та приклади за темою/темами. На семінарських (практичних) заняттях чітко та змістовно

		відповідав на запитання та на додаткові питання. Своєчасно та на відмінно виконав усі тестові завдання з тем, допустив 1-3 негрубих помилки. Брав активну участь в обговореннях вивченого матеріалу. На відмінно написав підсумкову контрольну роботу.
В	82-89	Студент в повному обсязі опанував теоретичний матеріал з тем. На семінарських (практичних) заняттях чітко відповідав на запитання та на додаткові питання, але допускався деяких похибок. Своєчасно та на достатньому рівні виконав усі тестові завдання з тем, допустив до 5 негрубих помилок. Брав активну участь в обговореннях вивченого матеріалу. На достатньому рівні написав підсумкову контрольну роботу.
С	75-81	Студент в не повному обсязі опанував теоретичний матеріал з тем. На семінарських (практичних) заняттях відповідав на запитання, але допускався деяких похибок та не відповідав на додаткові запитання. З затримкою та/або на задовільному рівні виконав тестові завдання з тем, допустив багато помилок. Брав посередню участь в обговореннях вивченого матеріалу. На задовільному рівні написав підсумкову контрольну роботу.
D	64-74	Студент в достатньому обсязі опанував теоретичний матеріал. Завдання рубіжного контролю (тести) виконувались не своєчасно та/або на низькому рівні. Під час семінарських (практичних) занять були значні труднощі з відповідями на запитання. На задовільному рівні написав підсумкову контрольну роботу, допускаючи багато грубих помилок та неточностей.
Е	60-63	Студент в малому обсязі опанував теоретичний матеріал. Завдання рубіжного контролю виконувались не своєчасно та/або на низькому рівні з допущенням грубих помилок. Під час семінарських (практичних) занять не було відповідей на запитання та на низькому рівні написана підсумкова контрольна робота.
FX	35-59	Студент в малому обсязі опанував теоретичний матеріал з тем. Завдання рубіжного контролю виконані не в повному обсязі та на низькому рівні. Під час семінарських (практичних) занять не було відповідей на запитання. Підсумкова контрольна робота не виконана.
F	0-34	Повний пропуск рубіжного контролю та невиконання завдань (обов'язкове повторне вивчення дисципліни)

Оцінюванню підлягають завдання практичних (семінарських) занять та виконання

контрольних робіт. У результаті виставляється загальна оцінка з кожної теми.

Оцінка за семінарські заняття (доповідь) варіюється від 0 до 13 балів. Тезові відповіді на запитання та участь в обговоренні вивченого матеріалу оцінюються у 2 бали. Тестовий контроль варіюється і може складати від 4 до 12 балів в залежності від складності тестового завдання. Загальна максимальна кількість за один модуль – 40 балів. У випадку, коли завдання до семінарських (практичних) занять виконуються несвоєчасно без поважної на те причини, максимальна оцінка за тему знижується.

В оцінці теоретичних знань студентів враховуються такі моменти: достатність обсягу відповіді (повна, недостатньо повна, неповна); ґрунтовність обізнаності з основними поняттями, принципами, законами, правилами; зрозумілість основного завдання запитання; логічність викладу матеріалу; обґрунтованість основних положень власних міркувань; уміння інтегрувати та диференціювати знання.

Оцінка за підсумкову контрольну роботу складає 15 балів. Вона є обов'язковою до виконання. В оцінці виконання завдання враховується здатність студента: усвідомлювати вимогу завдань; перекладати їх на мову наукових понять; застосувати принципи, закономірності, правила для вирішення конкретних завдань; логічно і аргументовано викладати суть власних суджень і рішень.

Максимальна оцінка за іспит складає 20 балів. Максимальна оцінка за дисципліну складає 100 балів.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Окрім рекомендованого списку літератури, на заняттях викладач може порекомендувати додаткові джерела інформації.

Основна

1. Асєєв Ю.С. Джерела. Мистецтво Київської Русі. К.: Мистецтво, 1980. 214 с.
2. Драган М. Українські дерев'яні церкви: Генеза і розвій форм. 450 с., іл.. Львів, 1937, Х.: Видаввець Савчук О., 2014.
3. Жаботюк А.А. Український живопис доби Середньовіччя. Київ-Одеса. Головне вид-во видавничого об'єднання «Вища школа». 1978. 199 с.
4. Жолтовський П.М. Малюнки Києво-Печерської іконописної майстерні. К.: Наукова думка, 1982. 286 с.
5. Історія українського мистецтва. У 5-и т. / НАН України ім. М.Т. Рильського; голов. Ред.. Г. Скрипник. Т.т. 1–5. 2001 –2007.
6. Історія цивілізації. Україна. – Том 1: Від кіммерійців до Русі (X ст. до н.е. – IX ст.) / Упоряд. М. Ю. Відейко. Харків: Фоліо, 2020. 586 с.
7. Крвавич Д. П., Овсїйчк В.А., Черепанова С.О. Українське мистецтво. У 3 кн. – Львів, 2005. Кн. 1 – 3.
8. Логвин Г.Н. З глибин: Давня українська мініатюра XI – XVIII століть. К.: Дніпро, 1974. 188 с.
9. Степовик Д. Історія української ікони X-XX століть // К. : Либідь, 1996. 440 с.

10. Таранушенко С. Дерев'яна монументальна архітектура Лівобережної України. Повна редакція / передне слово С.І.Білокінь; наук.ред., додатки В.В.Вечерський; упоряд. О.О.Савчук. Харків: Видавець Олександр Савчук, 2014. 896 с.
11. Таранушенко С. Знищені шедеври української дерев'яної сакральної архітектури / передмова В.В.Вечерський; упоряд. О.О.Савчук. Харків: Видавець Олександр Савчук, 2021. 224 с.
12. Український іконопис XII – XIX ст.: з колекції НХМУ: Альбом / Авт. вступ. ст. Л. Членова. Хм.: Галерея, К.: Артанія Нова, 2005. 256 с.
13. Яковлева Л. Найдавніше мистецтво України. К.: «Стародавній світ», 2013. 288 с.
14. The Tripolye culture giant-settlements in Ukraine: formation, development and decline / edited by Francesco Menotti and Aleksey G. Korvin-Piotrovskiy. 2012. 270 p. URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Menotti_Francesco/The_Tripolye_Culture_Giant-Settlements_in_Ukraine_Formation_Development_and_Decline_anhl.pdf

Додаткова:

1. Антонович Д. Короткий курс історії українського мистецтва. Прага, 1923.
2. Александрович В.С. Українське малярство XIII—XV ст. (Студії з історії українського мистецтва. Т. 1. Львів, 1995. 200 с.
3. Енциклопедія трипільської цивілізації : у 2 томах. Т. 1.-2 / за ред. М. Ю. Відейка. Київ: Укрполіграфмедіа, 2004.
4. Уманцев Ф. С. Мистецтво давньої України: історичний нарис. Київ: Либідь, 2002. 328с.
5. Шейко В. М., Тишевська Л.Г. Історія української культури: навч. посібник. Київ: Кондор, 2006. 264 с.
6. A brief note on Ukrainian Baroque frames. URL: <https://theframeblog.com/2022/03/13/a-brief-note-on-ukrainian-baroque-frames/>
7. Boichenko M. Nykyforov A., et al. Aesthetic and philosophical foundations of Ukrainian art education development in the late 17th – early 20th centuries. *Journal of Interdisciplinary Research*, 2004. URL: http://www.magnanimitas.Cz/ADALTA/1102/papers/A_boichenko.pdf
8. Trypillian Civilization. Journal. URL: <https://www.trypillia.com>

Інтернет-ресурси:

9. Бібліотека текстів з історії української культури, першоджерела з історії української літератури та мови, історії України. URL: <http://izbornyk.org.ua/>

10. Бібліотека «Культура України». URL: <http://elib.nplu.org/>
11. Бібліотека українського мистецтва. URL: <https://uartlib.org/>
12. Інститут проблем сучасного мистецтва Національної академії мистецтв України. URL: <http://mari.kiev.ua/>
13. Інститут мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М.Т. Рильського НАНУ. URL: <http://etnolog.org.ua/>
14. Історія України. URL: <http://history.franko.lviv.ua/>
15. Культурологічна бібліотека. URL: http://kultura.ho.ua/books_ku.html
16. Сайт «Культура України». URL: <http://k-ua.net/>